

Ціна 3.— Кч

Прага

Січень—Лютий 1932.

ПОСТУП

● ч. 2-3

I. річник

орган поступової молоді

Відвічальний редактор Іван Горват.

„Освободжена...“

Газети доносять, що на Закарпатті поширюються крадіжки та жеброта дітей. Малих злочинців будуть замикати та карати. Та ніхто не питає, що жене дітей в жебри!..

Зміст:

і. г.: голод! голод! голод! —
п. добровський: лицем до села! —
м. каменяр: каяття. — на поміч голодуючим на закарпатті. —
микола ясінський: жебрання чи боротьба? — союзівець: „закарпаттям інтересуються“. — павло: середнє шкільництво на закарпатті. — в. буковецький: прямицина говорить. — іван тилянський: листи зі закарпаття. — п. Остап: дійсне обличчя західньо-українських „патріотів“. — с. в.: зайва книжка. — хроніка. — від редакції й адміністрації.

Голод! Голод! Голод!

Селянство...

Перед війною селянство на Верховині жило із сезонної праці. Працювали в лісах Босні. Працювали в Семигороді (Ардял). Працювали дома. В літі ішли на жнива до малярських панів. Приносили гроші. Привозили запрацьований хліб на Верховину. Ішли до Америки і слали гроші до старого краю.

По війні ці жерела заробітку пропали. Осталася Словаччина, Чехія і бельгійські та французькі копальні, де міг дехто заробити на кусок сухого хліба або на токан (кулешу). Дома праці не було. По війні зачав трохи розвиватися також лісовий промисл, але дуже скоро зачав знову упадати. Господарська криза, політика нинішнього режиму і „спеціальне“ положення Закарпаття, це все прискорило упадок домашнього промислу. По війні на Закарпатті все упадає. Пили перестали працювати. Фабрики замикають. Тисячі селян і робітників без роботи, без хліба. Ідуть на Словаччину і до Чехії. Працюють за меншу платню, ніж чеське і словацьке робітництво. Уживають їх, як страйколомів. Але нині і тої праці нема. А з землі наше селянство не жило, бо було її в них мало.

Жило...

Робітник живе з руки в рот. Наше селянство і робітництво звикло до гіршого життя. Жити на кредит. Постити. Терпіти нужду і недостатки. Їсти ріпу печену (крумплі) та сиру квашену капусту. М'ясо раз у рік, на великдень. А білий хліб снівся їхнім дітям хиба ночами.

Чому так жило наше селянство і робітництво?

Малярська влада лишила наш народ на поталу жидівським лихварям та малярським поміщикам. Селянин і робітник працював на лихварські проценти. Жид і поміщик багатіли. Корчмарі жили із селянського поту. Селянин і робітник заробив на чужині, приніс до дому, дома дав жидові за кредит, попові на „служебку“, заплатив податок і знову нічого не мав. Вибирався знова на працю.

Війна допомогла тільки лихварям. Селянство війна ожебрачила. Зросло число калік. Збільшилося число сиріт. Зросло число жебраків. Можливість заробітку зникла. В селянській хаті хліб стався рідким гостем. Зачалося животіння а не життя. Запанували знову нечувані довги. Селянин зичив. Їсти мусів. При тім думав „ачей дагде зароблю, віддам“! Ширилися векслики. Зростали банки. Адвокати і спекулянти збивали капітали із селянської нужди. Як воші кинулись на знищене війною селянство. Приссалися до його тіла. Влізли до його мозку. Оплели його сіттями. Перед довгами на міг селянин рушитися.

Селянство по війні хотіло вийти із того страшного положення. Але сили були розбиті. Селянство кинулося до релігійного бою, який хитро підсунено невдоволеним масам. Боротьба за хліб перейшла на боротьбу за релігію. Релігійною боротьбою відвернено увагу селянства

і робітництва від господарського бою — від боротьби за хліб і землю. Ця боротьба вичерпувала сили селян. Нова віра нікого не нагодувала, хиба пару адвокатів і русофільських попів. Село зневірилося.

На кредит...

Довг це упір Закарпаття. Це сепія. Хто раз позичив, той вічно довжний. Платить проценти. А коли і процентів платити не може, банки та жида продають майно. Грошей нема. Є векслі. А на векслях лихву ніхто не контролює. Довг приводить нашого селянина і робітника на біду. Приводить на жеброту. По війні ці п'явки зросли. Число банків збільшилося. Старий лихварь остав, а ще і нові прийшли.

А Закарпаття звикло жити на кредит. Селянин і сезонний робітник мусить жити на кредит. Живе на кредит пів року, рік, два... Товар береться на кредит. Розумівся, що цей товар не дешевенький. А платити нічим. Роботи нема. Худоба по нічому. Село топиться в довгах. Село голодує. Верховина без хліба.

Голод і корчми.

На Верховині був хронічний голод. Це голод, до якого населення звикло, як до конечности. Це голод, проти якого ніхто не боровся. Населення попало в апатію. Впало в летаргічний сон і животіло з дня на день. Деколи селянство заливало своє горе і нужду денатурованим спіртом (миндрою), який знову приносив лихварям стотисячні доходи. Закарпаття заморене корчмами. А монополія на торгівлю і корчми мають переважно жида. Денатурований спирт продавати не вільно. Але уряди „безсильні“ проти лихви з денатурованим спіртом.

Як робити зі спирту гроші?

На се є рецепт. Один літер денатурованого спирту розпуститься водою на 2 і пів; з одного літра є 40 погарчиків по 1 кч., з 2 і пів літрів є 100 погарчиків, то є 100 кч. Один літер спирту коштує 4.80 к ч. На Закарпатті без праці із 4.80 кч. робиться 100 кч. Це називається чесним заробітком на населенні. (Дехто каже, що індіанці в Америці вимерли від спирту і цивілізації!) А при тім часом говорять і пишуть, що на Закарпатті п'ють денатурований спирт. А хто це піддержує? Хто ширить корчми? Хто дає концесії?

1932.

Марево голодової смерті повисло над цілою Верховиною. У нас пишуть про голод в Китаю, про голод в Радянськiм Союзі, про „народню честь“. Про голод на Верховині ніхто не згадує. Закарпатський голод дозрів до свого вершка! Зростати йому даліше нікуди! І нині писали би газети про добробут і розвиток „зеленого Закарпаття“, якби не промовило село. Голод проявлявся до тепер туберкульозом, тифом, червінкою і іншими хворотами. Нині вони є масовими пошестями.

Дехто дивувався, чому селянство так довго мовчало? Чому мов-

чали провідники? Чому мовчала преса? Закарпатське селянство мовчало. Воно мусіло мовчати. Селянин пам'ятав, що малярські пани були всесильні. Нові пани ще більше забезпечили свою всесильність. Число „ангелів-хоронителів“ зросло удвоє. В кожному селі два попи, місто одного (православний і греко-католицький!). Нашого селянина названо некультурним „baganom“, „dobytkem“, на якого треба батіг!

Ще сіно не навчили їсти селяні!

На Закарпатті запанував добробут! Поступ! Культура пішла вперед! Хиба десь „розагітовані комуністами“ селяне протестували. Але порядок утримано! Біди нема! Голод, по думці селянських опікунів, вигадали комуністи і стараються наговорити закарпатського селянина, що він голодний! Що він має право на краще життя! Що мусить боротися за хліб, бо пани нічого з ласки не дадуть, лише возьмуть! А темний „lid“ слухає комуністичних агітаторів і бореться.

Європо! „Закарпаття зелене“! Решткарі об'єднані із безземельними! Кольоністи із безробітними! А президент краєвого уряду в осени заявив, що на Закарпатті нема безробітних.

Прямо рай!

Всупереч твердженню панів та їх побожному бажанню відповіло селянство масовими протестами. Відповіло демонстраціями! Є голод! І то голод страшний!

Уряд вислав на села жандармерію і військо. Вони мають голодних нагодувати і втихомирити протести. „Агітаторів“ замкнути! (Прецінь є нові, модерні кримінали, в Хусті та Ужгороді. Часописи доносять, що в тячевському окрузі, найбільше замореним пошестями, ухвалено 75000 на тюрму, замість на шпиталь!). Всі селянські протести згори означено „комуністичною агітацією“ і здавлено.

А що „заступники народа“?

Наші послы у парламенті мовчать! Наша інтелігенція мовчить! Закарпатська преса говорить про „народню честь“! А Верховина голодує! Чеські пани і наші партії хочуть замовчати голод! Хочуть замовчати протести нашого селянства! Здискредитувати їх комунізмом, мовляв „агітація Москви“!

Їх лише одно непокоїть, що „зелене“ Закарпаття (з голоду!) „червоніє“ (з обурення!). Вони видять агітацію, а не нужду! Вони не хочуть добра закарпатському селянству! Вони хочуть далі ссати останню капку крові зі селянства! У них немає ані слова протесту! У них немає охоти помагати! Від аграрів аж до соціал-демократів, ніхто не хоче видіти того страшного стану! Вони видять, що використовуваній, голодний збідачений селянин осмілився протестувати! Пани обурені, що голодні домагаються хліба! Домагатися праці і хліба, це „демагогія“!

Ми маємо парламентарних заступників, вибраних під диктат нотарів та окружних начальників. Вони не заступають і не будуть

заступати інтереси нашого селянства! Вони дивляться на „своїх овечок“, яких доїли. Голодні овечки стають вовками! (Може б на них лови?!) „Podkarpatská Rus“, орган народних демократів на Закарпатті, з дня 28. I. 1932. р. радить розстрілювати! Для них нема голоду. Вони мають гроші! Навіть селянам позичають на векслі!

Помагають!

Наша інтелігенція, обох таборів і всіх партій, вірна своїм опікунам! Вона притакує. Є біда! Але мовчіть! Порядок тримайте! Голодний жолудок стягніть ременем! Вона апробує насильство, яке є на Закарпатті. В Ужгороді, Берегові, Воловім заборонені збори! Заборонено збиратись по улицах! По 9-ій годині вечером заборонений вихід на улицу! А що це?!!

Наші провідники притакують! Селяне самі шукають виходу! Без „офіційних провідників“, без „вибраних послів“, проти волі всесильних панів! В Хусті, Тячеві, Калинах, Довгім селянство відповідає!...

А в парламенті сваряться закарпатські послы, хто збогатів із політики. Заяць чи Куртяк? Ану вгадайте?...

Про голод ані слова немає!...

i. z.

Лицем до села!

п. добровський.

По Закарпатті шаліє нужда, голод, чехізація, експедиції ексекторів та жандармів.

По Закарпатті чути зойк, мов віск від голоду пожовклих, туберкульозних дітей osvobodженої землі.

По Закарпатті чути могучий та грізний голос протесту ожебраченого селянства проти голодової політики нинішнього режиму та проти денационалізації країни, проти експлоатації та кар за кожду дрібничку.

І, заразом з тим на Закарпатті чутно вірнопідданчі заяви „провідників“ закарпатського населення, героїв нашого „визволення“.

„Того, що нам уродилося, не ви-старчило нам ані до різдва. Заробити не було і нема де. Діти наші голі; пухнуть від голоду, їсти просять, а ми не маємо, що їм дати... Ексекутори продають послідне наше добро... Гривить нам голодова смерть!..“

От це голос закарпатських селян.

Ми маємо можливости повного культурного, національного і економічного розвитку, в демократичній Чехословацькій республіці!“

А це голос героїв нашого „визволення“, співців „свободи“ та всякого розвитку.

Скільки цинічної іронії над закарпатським селянством, скільки рабської підлоти є в от таких заявах наших „провідників“! Скільки безличности є в тих рядках, що при кожній нагоді від імени в сього закарпатського населення проголошуються устами закарпатських

„патріотів“, та що періодично кілька разів до року появляються на сторінках майже всієї закарпатської преси!

„Свобода“ і —

„Можливости економічного розвитку“ і — голодування соток тисяч закарпатських селян.

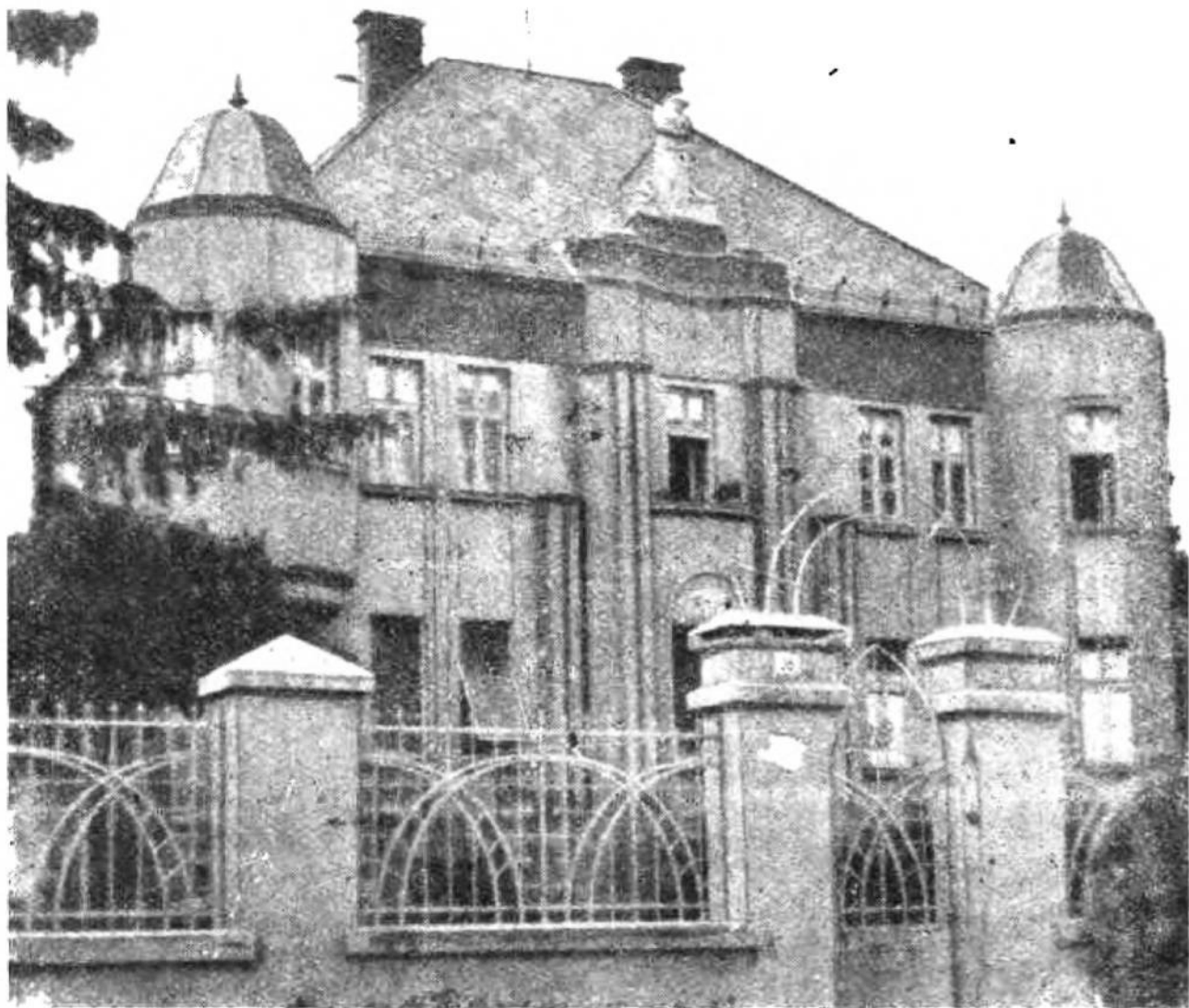
„Можливости повного національного і культурного розвитку“ і — от хоч-би спосіб переводжування народньої переписі перед роком, заборона студентському Союзові називатися українським товариством, штучне підтримування язикового хаосу в шкільництві, замість українського розріст чеського шкільництва, практична утравізація середнього шкільництва і т. д. і т. д.

Яка незмірна пропасть є поміж деклямуванням героїв і співців нашого „визволення“ з одної сторони та поміж щоденною закарпатською дійсністю зі сторони другої! Яка незмірна пропасть є поміж самими цими закарпатськими патріотами та голодним українським селянством і робітництвом!...

Безмірна пропасть в способі життя, в думках, в поглядах, в змаганнях, у всьому.

13-ий рік нашого „освободження“...

А в цьому 13-ому році „свобідного життя в демократичній республіці“, в році голоду, що набирає катастрофальних розмірів, в році

Палата одного з наших „освободителів“ в Ужгороді при вул. Берченіго.

тифу та інших епідемічних пошестей, в 13-ому році систематичної денационалізації, в 13-ому році такої політики на Закарпатті, яка дорівнює політиці французів у Африці, — чути слова закарпатських „патріотів“ про повні можливості всякого, якого лиш захочете розвитку.

Нас це не дивує, поскільки ходить „о купку закарпатських інтелігентів, котрі колись продавали себе Мадярщині, а тепер по традиції продають себе новим панам“ (за теплі урядничі посади, за решткові маєтки або за похвальне слово). Але дивує нас те, що ще велика частина нашої молоді — в значній мірі селянського походження — прислухується до голосу саме цієї купки закарпатських інтелігентів і на сліпо йде за ними, а цілком не слухав голосу українського села.

Під впливом науки цієї купки закарпатських інтелігентів, наша молодь — в переважній кількості — цілу національну справу закарпатського населення вкладає в дуже вузькі рамці. Завдяки тому ціла національна боротьба закарпатського населення в руках нашої інтелігенції звелася майже виключно тільки до боротьби (і то дуже слабенької) за українську мову та фонетичний правопис в школах. Наша молодь, по рецепті старих абстрагує від національної справи соціальну сторінку. А ідучи з таким пообрізуванням програмом не знаходить в народніх масах села належного зрозуміння. Там вона стикається з „матеріалістичним думанням“ нашого селянина. Але замість шукати причини того „матеріалістичного думання“, замість відповісти самому собі на питання чи правильне воно, чи ні, многі з нас не задаючи собі много труднощів, часто приходять до висновку, що

Палата „освободженого“ закарпатського селянина.

„русин не надається до культури“, або, що він „ще не доріс до того, щоби зрозуміти значіння високої національної ідеї“.

І знову ж таки без довгого думання наша молодь — у великій частині — приходить до висновку, що їй, як більш розвиненій суспільній групі, вже „згори“ призначено вести свій нарід (але відки? куди? і як? — на ці питання й сама не має достаточної ясної відповіді!). Вона немов монополізує собі „національну справу“ (у вузькому розумінні слова), але тим самим і обгороджується китайським муром. Національна справа закарпатського населення не є тільки справою закарпатської інтелігенції, справою мови та правопису, але є справою всього українського населення Закарпаття, є справою його соціального стану і в першій черзі соціального стану. Національної справи від соціальної справи відділювати не можна. А наша молодь веде свою національну політику, якраз абстрагуючи від неї соціальну сторінку.

„Наш селянин матеріалістично думає“... Якже інакше може думати чоловік, якому грозить екзекуція на цілий його маєток, а його родині грозить завмирання з голоду?! А тій нашій молоді, що хоче працювати з народом і для народу не може залежати тільки на тому, щоб закарпатський селянин знав, що він є українець, частинка 40-мільйонного народу, але повинно йому в першій мірі залежати на тому, щоб цей селянин не вмирав від голоду.

Нас не дивує, коли „зanedбують“ соціальну справу нашого селянства ті, що підіставали решткові маєтки, ті, що мають добре плачені заняття (та широкоотвертими устами говорячи про національну справу, роблять з народних інституцій свої гешефтьярські підприємства). Але дивує нас те, що наша молодь, зокрема селянського походження, прямо ігнорує соціальне положення нашого селянства.

Нині вже цілком ясно можна бачити на Закарпатті дві течії українського руху: одна, так би мовити „інтелігентська“, а друга селянська. Перша обмежується (до тепер!) майже виключно на суто національне освідомлювання, на справу мови та правопису, а друга селянська течія йде по лінії боротьби за національне і соціальне визволення. А характеризують ці дві течії ось такі факти: кожді збори, ініційовані інтелігентськими кругами зачинаються подяками за „визволення“, а далі це дуже делітатні „культурні“ протести проти денационалізації; селянські збори — це могучий і рішучий протест проти гніту як національного, так і соціального, протест проти денационалізації нашого краю. Ювілейні збори Союзу українського студентства в червні м. р. в Ужгороді, відкинули резолюцію, яка домагалася знесення чеських шкіл на Закарпатті, а сільське заступництво в Горінчові недавно одноголосно (за виїмком нотаря) ухвалило забрати з села чеську школу.

Чим даліше, тим яскравіше показують нам все свіжі і свіжі події, що селянство є гегемоном національно-визвольного руху і коли наша молода інтелігенція хоче працювати „з народом і для народу“, то вона мусить вступити до боротьби рука в руку з нашим народом — з найширшими кругами нашого селянства.

Каяття...

м. каменяр.

*Я знаю ті святочні хвили,
Що дух із гроба підняли
Та з думки змили мрії гнілі
І серце росами зляли.*

*В той день тремтів я у запалі
Болючих сліз і каяття...
Й пішов у перше в рідні далі,
В руїни горя, забуття.*

*В той день я лишив шлях проклятий.
Йогож мета: нам мертвий гріб,
На нім хочять рабів розпняти
І взяти з рук останній хліб.*

*О, хтоб ізміг тудя ступати?
О, хтоб не кляв їх грішний чин?
Прости й мені це зло о мати —
Паду до ніг твій блудний син.*

*Простиж мої незрілі кроки,
Погляньжеж образом любви
Та рідні пісні в світ широкий
За правду в бій благослови.*

*Хай будять всіх в ночи і день,
У храм народний всіх зовуть,
Де в сонце впне на славу вгень
Й невинні вічно — пута врвуть!*

На поміч голодую-

В половині січня ц. р. була на Закарпатті делегація робітничих інституцій, в якій між іншими взяли також участь оден лікар і оден журналіст. По повороті до Праги подала ця делегація звіт Міжнародній Робітничій Помочі. Делегація ствердила на Закарпатті жахливі факти; вона ствердила, що в середній Європі є країна, де голодує 80 проц. населення. Міжнародня Робітничя Поміч заініціювала допомогову акцію голодуючим Закарпаття. Акція розвинеться в міжнародньому розмірі. В тій цілі зорганізовано в Празі (при Робітничій Помочі) окремих „Комітет для рятунку працюючого населення на Підкарпатській Русі“. В склад того комітету увійшли визначні представники чеської суспільности а між ними відомий і щирый прихильник нашого народу проф. пражського університету др. Зденек Неєдлі, та визначний чеський письменник Іван Ольбрахт, відомий нам, як автор цілого циклю статтів про Закарпаття, опублікованих в журналі „Literární Noviny“. (Одня з них була переложена і поміщена в першому числі нашого журналу).

Цей комітет видав заклик до всього громадянства Чехословаччини та до громадянства заграничного о допомогу голодуючому населенню Закарпаття. Поміщуючи в перекладі надісланий нам заклик, витаємо почин Міжнародньої Робітничої Помочі та Комітету і цим приєднуємося до допомогової акції голодуючим батькам та братам на Закарпатті.

Всьому громадянству в Чехословаччині!

На Підкарпатську Русь налягла жахлива катастрофа — голод. Три четвертини населення вже другий рік находиться без праці. Землі населення має мало, а та що єї має, є непродуктивна та неурожайна, так що хосен з неї мізерний. Більшу часть слабого урожаю цього літа знищили стихійні катастрофи. В тисячах хат вже вийшли невеличкі запаси осінного збору кукурудзи, бараболь та капусти. Недостатки досягли такої міри, що вже поверх 200.000 людей на Підкарпатській Русі ані раз на день не наїсться. Через місяць ані ліпше ситуовані селяне не будуть мати що їсти. Хліба на селах вже давно не виділи а мясо вже давно сталося незнаною річею, навіть і солі не мають, не мають на нафту, а коли хто возьме хворостину з тамошних лісів, то за це остро карають. Наслідком недоїдання ширяться епідемічні хороби: хворі конають без лікарської помочи та ліків.

Отже треба якнайскоршої помочи.

-чим на Закарпатті!

Та підпора, яку голодуючим уділила держава є абсолютно недостаточна. Домагання о безмитний довіз дешевої кукурудзи з Мадярщини та Румунії не було сповнене. Парлямент, якому було предложено звіт про фактичний стан краю, як також і пропозиція негайної помочі — це все відкинув. Так само і політичні партії, преса та гуманні інституції не присвячують Підкарпатській Русі такої уваги, яку вимагає жахливий стан того краю.

Якщо ця катастрофа не має проявитися наслідками і в інших напрямках, то необхідною потребою є поміч всього громадянства: одиниць і корпорацій. Ми утворили комітет для рятунку працюючого населення Підкарпатської Русі. Ціллю цього комітету є бодай частинно, але якнайскорше доставити голодним харчі, хорим ліки та одяг і обувя тим, що найбільше цього потребують. Тому звертаємося до громадянства Чехословачини о якунебудь поміч. Грошеву і річеву.

В найблищому часі хочемо вислати до країни голоду допомогову експедицію з харчами, ліками та іншими потрібними річами. З просьбою о поміч: матеріяльну і моральну звертаємося рівночасно до міжнародного громадянства, якому подаємо звіт про розпучливий стан краю.

Є небезпека в протягуванні справи. Перша допомога муситься вислати в найкоротшому часі. Тому негайно потрібна поміч!

Всьо на поміч голодуючим на Підкарпатській Русі.

Комітет (при Робітничій Помочі) для рятунку працюючого населення на Підкарпатській Русі.

*Проф. унів. Зденек Неєдлі
Іван Олбрахт
В. Габа
Др. Б. Врбенскі
Др. М. Матоушек
Ярослав Кратохвіл
Інж. Б. Пржікріл*

*Др. Ян Галлас
Карел Тайте
Лацо Новомескі
Доц. Др. Г. Гехт
Др. В. Гауер
Вацлав Капліцкі
Йосиф Штетка, посол*

О блищі інформації звертайтеся на секретаріят виділу,

Praha II. Soukenická č. 23.

Жебрання чи боротьба?

микола ясінський:

„У німого жебрака порожна тайстра“ — таким гаслом закінчив свою статтю у „Свободі“ п. А. Ворон. Значить, тому що ми німі, тому ми нічого не маємо. Тому що наша інтелігенція не жебрає глосно, тому вона сидить дома без заняття. Значить жебраймо глосно, то будемо мати повну тайстру.

Маємо велику охоту застановитися над цим гаслом. Правильне воно чи ні? Чи можна взагалі під таку пору таке гасло висувати?

Від часу „прилучення“ Закарпаття до Чехословаччини, ми видимо всюди по Закарпатті, що домашній промисл не то що не розвивається, але навпаки і той що ще був, застановлюється. Ми маємо конкретні факти: Требушанська фабрика скла від війни не працює. У бичківській та свалаявській хемічних фабриках виріб хемічних продуктів обмежений на четвертину передвоєнного, коли не більше. Бо коли перед війною працювало у бичківській фабриці 2-3.000 робітників, то тепер там працює тільки щось около 500. Хемічні фабрики в Чинадієві лише частинно працюють. Недавно ми читали в газетах, що й перечинська фабрика застановила працю. Желізні фабрики в Довгім вже від років не працюють.

Останніми днями довідуємося з газет, що наслідком афілійовання Підкарпатського Банку з Легіобанкою в Празі, мають бути назначені два директори з історичних земель. Значить два ведучі місця займуть чеські урядовці.

Дальше! Майже всі пили (тартаки) на Закарпатті, а це ті підприємства, що в них переважна частина нашого робітництва працювала, застановили в послідній добі свою роботу. І коли деяка з них працює, то тільки обмежено, 2-3 дні в тижні.

Для чого все це ми вичислюємо? Може хтось запримітити, що про це все всі вже знають і що це саме робиться в історичних землях також.

Ми мусимо собі усвідомити, що всі ці підприємства були джерелом і могли би бути джерелом заняття не для одного закарпатського інтелігента. Не один закарпатський інтелігент міг би мати заняття в цих підприємствах, коли б закарпатський промисл не руйнувався а коли б він навпаки дальше розвивався. Це з одної сторони!

А з другої сторони ми видимо, що тоді, коли закарпатський промисл відмонтовувався, а це було ще в перших початках республіки, тоді промисл в історичних землях до певної міри розвивався. І якраз для того, щоб промисл в історичних землях міг розвиватися, міг утриматися, для того потрібно було закарпатський промисл нищити, чи властиво застановити.

Ще маркантніший примір: сіль зі Солотвини мелють аж у

Оломовці. Скільки закарпатських робітників і інтелектуалів дістало б заняття, коли би були побудовані млини на Закарпатті. І таких примірів дуже багато.

Все це ми увели для того, щоб показати на фактах, що інтелігенція взагалі не живе з воздуха, не живе з ідей. Вона мусить мати заняття, вона мусить їсти хліб! Коли вона має заняття, коли вона має хліб, тоді вона може займатися ідеями, тоді вона може брати участь в культурному житті. Закарпатська інтелігенція також!

А коли вона в наслідок вищеуведених фактів немає заняття, не має хліба, що має вона робити? Коли з одної сторони промисл країни застановлений, коли з другої сторони торгівля, в наслідок збідачення широких працюючих мас, консументів, також упадає (маємо в послідних роках величезний зріст конкурсів та примусових вирівнань!), куда тоді має дітись закарпатська інтелігенція? З чого вона має жити? Що вона взагалі має робити?

Закарпатська інтелігенція мусить податись на державну службу, мусить іти служити державі. Коли ні, може сидіти дома... і голодувати!

Це є доля інтелігенції кожного колоніяльного чи напівколоніяльного народу чи країни. Це є доля закарпатської інтелігенції.

Закарпатська інтелігенція так і робить! Вона масово подається на державну службу. Подає просьби на уділення заняття в адміністративних урядах, в урядах податкових і фінансових, на посади поліцаїв, жандармів, фінансів та ексекторів. Подає просьби на залізниці та до кас хворих. А найчастіше іде учителювати.

А що ми видимо тут? З чим тут ми зустрічаємось? Зустрічаємось тут з такими фактами, що коли на якісь заняття подасть просьби 5 інтелектуалів чеської національності а 10 національності української, тоді всі чехи заняття дістануть, а з українців не дістане ніхто, або в найкращому випадкові один чи два. Чому?

По перше тому, що теперішній режим не має де діти „свою“ інтелігенцію, не має іншої можливости заспокоїти „свою“ інтелігенцію. По друге тому, що він на таких землях, як Закарпаття, конче потребує „своїх“ людей, щоб вони в таких землях, як Закарпаття, удержали „спокій і порядок“. По третє тому, що нинішній режим „своїй“ інтелігенції у таких землях, як Закарпаття накидає важне завдання. Завдання „нести освіту і культуру“ між „некультурний“ народ Закарпаття. Розуміється, що освіту і культуру свою, чеську. Чехізація і денационалізація закарпатського населення, це третя причина того, що на Закарпатті нині вже маємо до 50.000 чехів, як що не більше, що на Закарпатті нині вже маємо до 400 чеських учителів, як що не більше, що в наших середних школах обмежений доступ наших дітей, що наших дітей в школах провалюється і т. д. і т. д.

Отже, що має робити закарпатський інтелігент? Що може робити, коли з одної сторони жадного приватного заняття не може дістати, з другої сторони державної служби також ні, бо ту займають „spolehlivé lidi“? Ясно, що всюди є виїмки. Але ми не маємо на думці кількох одиниць, яким випадково вдасться одержати яке приватне чи державне місце. Але ми маємо на увазі закарпатську інтелігенцію, як цілість!

Що має робити лісовий інженер, коли всі місця в лісових урядах заняті і то переважно чехами? Що має робити лікар, коли всі місця заняті, також переважно чехами? Що має робити молодий адвокат, коли адвоката на кожному розі зустрінеш? Що має робити матурист, коли всі уряди заняті? Що має робити інтелігенція взагалі, коли вона не може жадного ні приватного, ні державного заняття знайти?

Коли все це собі усвідомимо, не дивним нам буде, що не один наш інженер, правник учитель десь в глухому куті або в канцелярії за 600 Кч. працює.

Коли ми все це собі усвідомимо, не дивною буде нам розпука п. А. Ворона. Він же все це видить і шукає дороги, котрою можна б було вийти із цієї сліпої улички. Хоче знайти вихід для закарпатської інтелігенції. Він же ясно видить, що до нас прийшли „якісь“ люди, заняли всі кращі місця, а ти „русине“ дивись та слинку поликай. Він все це видить. І тому якраз, що все це він видить, попадає в страх, в розпуку. Що буде з нами? Чи все так будемо жити? І в своїй розпуці кидає гасло: „У німого жебрака порожна тайстра“. Може це нам допоможе, може так зможемо вийти із цього жахливого стану?

Зігнімся, низенько поклонімся панам, простягнім нашу жебрачу руку і голосно жебраймо, щоб нас всі почули, то може що в кінці дістанемо яке нужденне заняття в касі хорих чи в лічниці, в податковім чи фінансовім уряді або ексекуторами нас пороблять. Або як заслужиш того, то й референтом при краєвім уряді тебе зроблять або навіть на губернатора тебе поставлять.

Не думаємо цим образити п. Ворона. Ми певні в тому, що в нього злої волі не було! Він видів те нужденне положення закарпатської інтелігенції і хотів їй показати якийсь вихід. Він видів багато примірів, що люди, які в своєму житті, суспільному чи політичному, оперували и сильними словами, виступали занадто радикально, ті люди не змогли і того нужденного заняття державного дістати. Він знав, що самітна одиниця не зможе нічого зробити. Але п. Ворон забув про одну річ. Забув про сильне оружжя, про масову боротьбу! Один пруттик легко зламавш. Ану, спробуй аламати цілий жмут пруття! Не вдасться тобі цього! Масовою боротьбою, масовими виступами закарпатська інтелігенція зможе собі дуже багато вибороти, зможе собі вибороти все!

Ще одна справа про котру конче потрібно згадати. Закарпатська українська інтелігенція не має своєї організації, не має тої організації, яка б її всю потрапила зібрати до купи, згуртувати її, яка б потрапила повести її до боротьби за її домагання і права. Над цим закарпатська українська інтелігенція мусить серйозно застановитися і це питання мусить вирішити.

Коли це питання буде вирішено, напевно тоді не буде талих розпучливих гасел, напевно тоді закарпатська українська інтелігенція цілком ясно буде видіти, яким шляхом і яким способом зможе вибороти собі свої права та свої домагання. Напевно тоді увидить, що свої права та домагання зможе здобути не поклонами на всі сторони, не голосним жебранням, але рішучою масовою боротьбою!

„Закарпаттям інтересуються“...

Пан Еренфельд прийшов на Закарпаття за французським генералом. Генерал і пан Еренфельд організували адміністрацію краю. Пізнійше п. Еренфельд стався віцегубернатором. Мирно управляв Закарпаттям і підготовляв ґрунт аграрникам. Підготовив. Його роля тим була скінчена. Ера приготовань зникла. Прийшли нові пани, які цілий апарат спокійно перебрали в свої руки. На віцегубернатора на Закарпаттю майже забулиб, колиб він не дав про себе знати...

Нові володарі так догаздували, що і червоної соли немає, не говорячи вже про хліб. А зато культура піднеслася. Зорганізували коло 200 чеських шкіл і прискореним темпом заложують чеські захоронки. В українських школах теж поступ! Невистарчає лавок для всіх дітей, які ходять до школи. І ще потрібно коло 800 комнат. (Slovanský přehled č. 1. za leden 1932.)

Але населення невдоволене з нинішного режиму і його політики. Се невдоволення видять і в Празі. Тут шукається ліків, якими би можно „заспокоїти“ закарпатське населення. Одним з тих ліків має бути між іншим діяльність п. Еренфельда. Він, як знаток закарпатських обставин, зачинає цікавитись долею Закарпаття. Робить про Закарпаття виклади і приготовляє поміч. Своє завдання виконує знаменито. Приготовляє ґрунт, щоби змінити нинішний режим, який стався незносним. Зачинає від студенства, старається примирити „Союзівців“ із „Возрожденцями“, Русских із Українцями і зліпити з того всього „Русинів“, а як би повелося, то й народних соціялістів. Студенти мають помагати приготовляти ґрунт до зміни нинішного режиму і помогти запровадити новий, який був перед тим.

Місце аграрів займуть народні соціялісти. Студенти радіють. П. Еренфельд ходить на розмови до „Союзу“, а п. Клофач підписує „Деклярацію“. Закарпаттям у Празі інтересуються...

Нас цікавить, чому до теперь нами не інтересувалися? І чому теперь Закарпаття в моді?

В січні цього року викладав про Закарпаття п. Еренфельд. Подав дані про стан шкільництва, про національні і політичні відносини. Спеціально звернув увагу на терор і корупцію аграрників, якою просяк цілий державний апарат. Це викликає недоволення населенням. Нинішній режим тратить ґрунт під ногами. Пан Еренфельд хотів би допомогти. Після його пляну треба змінити особи і на місце аграрників прийшлиби, скажім, народні соціялісти. Доторкнувся і автономії. Ось як собі уявляють автономію народні соціялісти: „Шефом Шкільного відділу може бути тамошний чоловік. Губернаторови треба дати більше прав, не лише щоби кожного першого ішов за платнею. Прещінь знайдеться чоловік, з яким влада завсігди при добрій волі погодиться“ (евентуально він з нею — пр. ред.)

Що до природних богацтв, то Закарпаття богате. Є сади і винниці. На полудневій частині простягаються урожайні поля, (в руках Латориці, решткарів і колоністів — прим. ред.). Північну частину, т. зв. Верховину, покривають ліси (державні — прим. ред.). Є можливість промислового розвитку. Є сіль. Знаходять поклади угля. Мінеральні жерела суть майже в кождім другім селі. Можно створити красну закарпатську Швайцарію із чудовими горами, смерековими лісами і санаторіями. (Розумівся, не для закарпатських селян — прим. ред.).

Серед цього богацтва бідує селянство, топиться в довгах, платить лихварські процента, а в декотрих околицях на Верховині і печену бараболю не має чим посолити. За довги чесько-жідовські банки продають селянське майно на бубен. Про це наші приятелі не говорять. Цей господарський стан їх не інтересує, а навпаки їх інтересує, хто займе місце здискредитованого аграрного режиму, який держиться вже лише при помочи терору і корупції. Пан Еренфельд кидає гасло: „Геть з нинішнім режимом! Державні уряди треба відполітизувати“!

П. Клофач доповнив, щоб ясніша була справа: „Ніхто най не думає, що Подкарпатська Русь дочасно прилучена до Ч. С. Р. То не є Босня і Герцеговина, але невіддільна частина републики! Подкарпатська Русь є дорогою на схід“!

Для повноти образу треба додати примітку п. інж, Конерзи про стратегічне значіння Закарпаття. Нам стане більш ясным, чому на Закарпаттю засновуються чеські школи, чому землі розділюються „земледільцям із історичних земель“, немов би у нас не було безземельних селян і чому Закарпаттям інтересуються. Можемо наперед видіти ціль і програму нових „кандидатів на панів“. З їх слів можемо розуміти, як хотять они поступати, коли дістануть владу. Їм ходить о те: хто, конкретнійше, котра партія, має на Закарпатті „опікуватися“ *dobrým rusínským lidem*, котра партія має числити кільки держава доплачує на *chudý rusínský lid* який навіть своєї мови не має.

Нашу суспільність без сумніву буде інтересувати, як на це реагують „будучі провідники“ та „цвіт народа“ — студенти. З обох таборів дякують, що пани, — бодай здорові були — і за наш народ не забувають. Дякує заступник „Возрожденія“ п. Ковач і просить авто-

номію. Чи не хоче він автономію з ласки п. міністра Бенеша і нар. соціалістів задовольнити голодну та обірвану Верховину?! Що дякують „Возрожденці“, це нас не дивує. Цеж їх історична місія, якої ми їм ніяк не завидимо.

Але „Союз“?! — Ну, „Союз“ теж має деякі традиції в притакуванні панам. Минулого року на товариських сходинах „Союзівців“ голова заявив п. Еренфельдови ось як: „Рушайте нас пане губернатор, а ми будемо робити“! Себто — зазвонить, ми до услуг!

Сякими заявами понижується студенську гідність. Замість іти в боротьбі разом з народом, малиби студенти, після рецепту „Рушайте нас“..., виконувати політичні програми чеських партій. Малиби статися мячем чеської політики, який туди летить куди його копнуть.

Чи далеко це від хамства?!

Представник „Возрожденія“ дякує російською мовою, (якої його навчили піддані батюшки царя), щоби задемонструвати „рускость“ закарпатського населення. А представник „Союзу“ дякує ломаною чеською мовою за українське студентство і населення. Сказав пару слів подяки і навіть автономії не просив. По українськи не говорив, бо мабуть побоювався, що п. Клофач і п. Еренфельд не зрозуміють його подяки.

Так чи інакше, але всеж таки вірнопідданчу подяку зложив іменем українського закарпатського студентства і населення, не дивлячись на те, що є студентство, яке видить, що нашому народови не помогли ані народні соціалісти, ані аграрники, студенти, які вповні свідомі собі того, що не виведе наш народ з біди ані автономія октройована з ласки панів.

Це студентство, яке терпить із народом його біль, і хоче разом з народом іти в його боротьбі, це студентство повинно таке поступовання рішучо відсудити.

Закарпатське поступове студентство не сміє дозволити, щоби одиниці від його імени робили прислужницькі заяви і незаслужені подяки, зокрема тим, що гноблять наш народ та підписують „деклярації“. Воно повинно думати і теж сказати своє слово, бо мовчанка є згодою! Мовчанка нині є злочином, а талполизництво — ренегатством!

союзівець.

**Читайте, поширюйте та передплачуйте
єдиний український журнал „поступ“!**

Середнє шкільництво на Закарпатті.

павло.

До 1919. р. розвиток закарпатського шкільництва був досить кволий і йшов під знамям денаціоналізації — мадяризації закарпатських українців. Для мадярських панів Закарпаття було країною, призначеною для того, щоб її якнайбільше використовувати та мадяризувати. Мадяризувати — це було заданням всіх типів шкіл на Закарпатті до 1919. р. Якнайбільш використовувати і денаціоналізувати, — це закон всіх панів поневоленої землі та народу, а зносити їхній гніт, помножений утиском національним, — це доля поневоле-них. І ця доля ще й до нині не покинула Закарпаття (хоч і „осво-боджене“ вже воно).

В р. 1919. прийшли на Закарпаття нові пани, але зі старим рецептом „якнайбільш використовувати та чехізувати“. І зновуж це друге завдання припало на шкільництво.

Алеж є велика різниця поміж добою панування мадярських панів над Закарпаттям та поміж теперішньою добою „братнього опікунства наших освободителів“ над закарпатським „освободженим“ народом. Нинішня доба — це доба величезного розмаху техніки, доба електрики та радія, а в нас на Закарпатті — це доба „великого розмаху шкільництва“ (після офіц. органу соц. дем. партії „Právo lidu“) і ще більшої його денаціоналізації в першій черзі чехізації, далі русифікації, словакізації та русинізації, як помічників першої.

Чехізували закарпатське шкільництво аграрні міністри, а соціал-демократичний міністер Дерер (член II. інтернаціоналу) переводить чехізацію ще рафінованішим способом; він показався ще нослидов-нішим виконавцем чехізаторської політики на Закарпатті, ніж його аграрні попередники. Він сягнув по душу наших малолітків, заложує чеські захоронки для українських дітей (на пр. в Реметах берегів-ського округу).

В 1-ім числі нашого журналу в статейці „Українське шкільництво на Закарпатті“, ми достаточо яскраво зазначили тенденцію розвитку закарпатського народнього шкільництва.

А середнє шкільництво?.. Це те, про яке пан др. Славік, в своїй статті про закарпатське шкільництво (поміщеній в соц. дем. тижне-вику „Hlas východu“ з дня 7 січня ц. р.), не уважав за потрібне сказати нічого більше, ніж те, що ставиться будинок для найсхідній-шої „гімназії“ в республіці, цебто в Хусті“ та вже є „нові научні основи для I і II класи середніх шкіл та нові приписи що до мату-ральних іспитів“. (До речі, в півтора шпальтовій статті, названій „Školství na Podkarpatské Rusi v uplynulém roce“ дехто думавби що тут буде мова і про чеські школи — пан др. Славік ні пів словом не згадує про найбільші болячки нашого шкільництва, про його чехізацію та язовий хаос!).

До 1919 р. було на терені нинішньої „Підкарпатської Русі“ 3 гімназії: в Ужгороді, Мукачеві та Берегові. Для Мараморощини була гімназія в Сиготі. Нині згідно з „великим розмахом“ закарпатського шкільництва є четверта гімназія в Хусті, для якої зачалось думати про шкільний будинок тоді, коли при ній заложено чеську паралельку. З відірванням Сиготу, ціла наша Гуцульщина залишилася без середньої школи, а на домагання гуцульського населення заложити там гімназію, згідно з логікою „великого розмаху“ відповіло міністерство, що „закон не дозволяє заложувати більше гімназій“. А тимчасом заложено чеську паралельку при гімназіях в Ужгороді, Мукачеві та Хусті (великий розмах!). Крім того заложено в Мукачеві „жидівську“ гімназію, яку прираховується до чеських гімназій, бо крім Мойсейової релігії та нововврейської мови, майже все викладається виключно по чеськи. Отже цілий „розмах“ полягає в тому, що для терену „Підкарпатської Русі“ було до перевероту 4 гімназії а по перевероті 8: 4 чеські а 4 „русинські“. При тім ціла Гуцульщина залишилась без середньої школи, бо „закон не дозволяє заложувати самостійні гімназії“. Але пан Рудольф Нойгифер в своїй книжці „Deset úvah o středním školství“¹⁾ по ось таким розумованні на сторони 216.:

... та в ясним, що навчання на переміну (рано і по полудні — пр. автора) дасться усунути тільки побудованням самостійного будинку для чеської гімназії (ústavu — в ориг.), на що компетентні чинники вже в основному дали свою згоду“ (мова про ужгородську гімназію) приходиться до висновку, що „треба перевести цілковите організаційне усамостійнення чеських реальних гімназій в Мукачеві та Ужгороді..“

У цьому закон напевно не стане на перешкоду, бо ходить о „розмах“ чеських гімназій на Закарпатті.

З огляду на брак місця, поминаючи торговельні школи, обмежусь тільки на гімназії та учительські семінарії (бодай в кількох словах).

До 1919 р. були для терену „Підкарпатської Русі“ 4 учительські семінарії: 2 в Ужгороді, 1 в Мукачеві та 1 в Сиготі. Тепер в 13-ім році „великого розмаху“ закарпатського шкільництва є в нас також 4 учительські семінарії, з них 3 українські (?) та 1 чеська. Але у всіх тих учительських семінаріях панує — як вже зазначено в попередньому числі — повний *puerus clausus*, формальний і становий — соціальний. Колись „Свобода“ мала стільки нахабности, але при тім і ширости, що в оголошенні записів, написала: „першенство мають діти священників“. Впрочім, ми є свідками кожного року, як легко приймаються до тих семінарій панські діти, а як тяжко дістатися до них дітям „простаків“, хочби вже й тому, що „простаки“ не заручують регулярного плачення місячних оплат, в так великій сумі, як від них вимагають.

¹⁾ Книжка видана в 1930 р. за порозумінням і допомогою міністерства шкільництва та народньої освіти.

Які перспективи до будучности має „розвиток“ закарпатського шкільництва? Вище названий автор це знає і в цитованій книжці дослівно пророкує так:

„...В Берегові є тепер 9 кляс українських (ruských) і 12 кляс мадярських, разом 21 кляса. Число кляс тут вже не збільшиться, бо оба відділи є цілковито вибудовані, а українські кляси ніколи не будуть мати в Берегові більше учеників“ (větší návštěvu)!

Були часи, коли берегівська гімназія з неповними клясами мала більше вихованців, ніж тепер; були часи, коли берегівська гімназія мала інші перспективи розвитку, ніж які їй зі строгою категоричністю пророкує пан Р. Нойгифер.

Таке є пророцтво супроти української гімназії. Але на тій же самій стороні, той сам автор говорячи про труднощі хустської гімназії, каже, що вони будуть ще збільшуватися „зі зростом дальших кляс чеських“!

Отже п. Р. Нойгифер з такою самою безсумнівністю твердить, що чеська гімназія в Хусті буде зростати, як повище твердив, що українська гімназія в Берегові не буде більше зростати. Отці два пророкування показують шлях дальшого розвитку закарпатського середнього шкільництва.

Це одна сторінка шкільної політики наших „культуртрегерів з історичних земель“ на Закарпатті.

А що славнозвісний, традиційний вже „язиковий вопрос“? — мова навчання в середніх школах та склад професорів? (Політиці соціального забезпечення учеників належить окрема стаття).

Здавалосяб що, коли Рігрови, Палацкому і інш. було відомо, що на терені нинішньої Радянської України, Західної України та по обох сторонах Карпат живе оден і той самий, отже, український народ, коли пражська академія наук в 1919 році виразно сконстатувала, що на Закарпатті живе український народ, то здавалосяб, що такі світлі голови, як голови міністрів, ріжних радників та шефів шкільного відділу, на закарпатській українській землі — згідно з наукою славнозвісних чеських педагогів — заложать українську школу з українською мовою навчання. Але факт є цілком інший, бо світлі голови нинішнього режиму руководяться не правдою, доказаною фактами, але такою політикою, яку означається словами „якнайбільше використовувати та чехізувати“. Цеж бо закон кожного пануючого народу супроти народу поневоленого.

В закарпатських середніх школах майже нема жадної викладової мови. Кождий професор викладає, як хоче чи як уміє.

Гак тягнеться отже 13-ий рік, бо міністерство шкільництва не є компетентне вирішити язикове питання в користь справжнього розвитку українського шкільництва на Закарпатті.

Міністерство шкільництва є тільки компетентне поставити закон проти домагань заложення гімназії на Гуцульщині, є компетентне спокійно собі приглядатися до того, що хустська гімназія ще й досі не має будинку, воно було компетентне заложити 4 чеські гімназії

та чеську учительську семінарію на Закарпатті, дати згоду на уса-
мостійнення деяких чеських гімназій, побудувати для них будинки і
т. п. і т. п., а вкінці ще міністерство шкільництва в згоді з іншими
„компетентними чинниками“ є компетентне відкинути полагодження
язикового хаосу, бо це належить до компетенції неіснуючого „авто-
номного союзу Підкарпатської Русі“.

Від складу професорів залежить характер школи. А компетентні
чинники стараються о такий склад професорів, який якнайліпше за-
ручував би сповнення приказів шкільної політики наших „освободи-
телів“ на Закарпатті. Завдяки тому, значну скількість професорських
місць мають чехи та словаки. Крім того є ще професори — „русини“,
чи „мадяро-русини“ (з поламаними хребтами!) та небагато украї-
нців. Але ці послідні, під загальною контролею директорів та чеських
колегів, багато не вдіють. І ці професори вчать та виховують. Вчать
напр. 13-літню дитину французької мови, а викладають її по чеськи.
Для кожного, хто має бодай трохи розуму в голові, ясно, що та
дитина багато французького не навчиться і в консеквенції українська
дитина провалюється.

Та це синам Коменського, Рігра, Гавлічка, Палацького та Маса-
рика не шкодить, бо це згідне зі завданнями їхньої шкільної політики
на Закарпатті. А пан Нойгифер в коротці зможе і іншим українським
гімназіям повіщувати те, що берегівській.

Пряшівщина говорить.

в. буковецький.

В Пряшеві зачала виходити українська газета „Слово Народа“. Треба підчеркнути цей факт як потішаюче явище, що найбільш не-
свідома частина української інтелігенції на терені Словаччини, зача-
ла проявляти себе живим словом.

Перечитуючи газету нам ніяково приходить ся критикувати „Сло-
во Народа“, котре є першим а покищо лишається одиноким україн-
ським словом для наших братів на адміністративному терені Словач-
чини. Та нам не може бути байдуже, що в цій газеті пишеться, як
вона ставиться до визвольних змагань української частини населення
Словаччини та чи дорога, якою думає вести „Слово Народа“ україн-
ську суспільність, є правильна чи ні. І тому ми, дорожачи будуччи-
ною, мусимо зазначити, що шлях, який собі намітило „Слово Народа“
не є тим правильним шляхом, що відповідав би завданням національ-
новизвольної боротьби під теперішню пору та за нинішних
історичних умовин.

По світі йде жах від злиднів бідних та від сваволі богатих.
Мільйони людей вмирають з голоду а між ними тисячі наших
братів на Пряшівщині! Нужда, голод, лихва та податки десяткують
наш нарід, а сваволя пана трактує його, як худобу. Навіть той наш

інтелігент на своїй землі почуває себе, як собака під панським порогом.

Видавати єдину газету під таку пору, — це значить усвідомити собі це все. Це значить писати „Слово Народу“ не друкарською черню, але писати його кровю людей, котрих дегенерують злидні а утиск панів спихав їх на рівень німої тварини. Видавати єдину газету, це значить стати трибуною подавляючої більшости народу, трибуною покривджених і упосліджених, тих, що представляють собою живу силу нації. Покривджених і упосліджених не лише національно, але і соціально, бо якраз наші соціальні злидні є причиною нашої культурної темноти. Видавати єдину газету, це значить стати духовним організаційним центром чинної боротьби та відпору не лише за живе слово, але і за умови людського існування, в яких це живе слово може розвиватися.

Чи старається сповнити цю задачу „Слово Народу“? З жалем мусимо сказати, що ні. Вступне слово першого числа, яке має бути програмою цілого напрямку газети говорить, що буде боротися за культуру власного язика. Ні слова, про причини, чому приходиться аж по тринацяти літах боротися за цю культуру (розумій право!) власного язика. Ні слова проти кого за цю культуру приходиться нам боротись. З самого початку видко брак відваги назвати річи їх правими іменами. Видко спробу перехитрити когось та комусь приподобатись, хто цього найменше заслуговує. Ще в одній справі є загально підчеркнена тенденція газети. На одному місці вступного слова є сказано, що газета боротисьме „за бога та народ“.

В XIII. столітті, цебто майже 700 літ тому назад, вдалося римським папам піднести народи Європи на бій за християнського бога і вдалося їм зорганізувати хрестоносні походи. Та бог від того часу змінив свою подобу і розмножив своє єство в уяві людей. Зі загального бога всіх народів стався богом католицьким, православним протестантським та національним, стався богом бідних і богатих, покривджених і кривдників, поневолених і поневолюючих. Релігійні, війни XV та XVI. століття, це війни між євангелієм поневолених з одної сторони а представниками соціально несправедливого бога офіційальної церкви з другої сторони. Гуситські війни в Чехах, селянська 30-літня війна в Німеччині, це яскраві докази божих воєн на соціальному підкладі. Соціальний стан тодішнього селянства чеського та німецького в багатьох нагадував нинішній стан нашого селянства. Написана справедливість божа з святого письма стала євангелієм покривджених, котрі ціпами та косами домагалися тої справедливости на землі, а їх богом був бог покривджених. В дальшому числі „Слова Народу“ написав о. Емануїл Бигарій статю „Спаситель“. Христос — спаситель покірних і не вмючих ненавидіти, спаситель страдаючих без слова на устах. Такий спаситель не є спаситель нашого народу. Отець Бигарій забув на спасителя, який бичем виганяє крамарів з дому божого, забув на спасителя, який ненавидить фарисеїв. В нинішній добі був лише один чоловік церкви, який — хочачи вдержати падаючий престиж церкви та господарського ладу

— без боязни зачав викладати святе письмо в користь бідних та покривджених. Це стоячий над гробом старець чеський архієпископ Кордач. На порозі 80-тих літ та з бистрим умом збагнув пропасть соціальної несправедливості нинішнього пекла на землі і признав покривдженням та рабам право на бунт, на пімсту та на революцію, коли пани не схаменуться. Високий клер, що ваступав інтереси пануючих, змусив його уступити з архієпископського престола. І цей старець, що над гробом свого життя мав відвагу прямо подивитися правді в очі лежить самотний зі старечим параліжом опущений всіми тими, котрі проповідують правду та любовь Христову. Так, наш нарід жде спасителя, який противиться злу, який бичем виганяє купців з „дому божого“, який признає право на бунт.

Про народ дуже мало в газеті говориться. Цілий напрямок газети, це копія галицької політики 48-их та 60-их років минулого століття, яка думала без народу, якоюсь хитростю перехитрити панів, та завела Галичан в болото, з якого й доси не вилізли. В газеті є одно потішаюче явище — це вірші. Писані гарною українською мовою та чуттєві змістом. Ми народ поетів і вміємо тужити тай на цім кінчиться наша життєва мудрість.

Є ще стаття про руських князів. Бог, князі та якийсь без соціального облича народ — це якраз дорога, по якій вели галицькі попи наших братів в Галичині 80 літ тому назад. Історія вчить. А історія Галичини показує, що дорога національного відродження, по якій ішло галицьке українське суспільство, не була правильною дорогою. Десятки тисяч людей на цій дорозі погинуло в боях, тисячі зігнили в тюрмах, майно їхнє разграблене а на руїнах ідеї „бога, князів та народу без соціального облича“ гуляє кат.

Історія вчить тай пора вчитись і нам. Для Гаврила Карачуна, для Петра Цісаря, для Довбуша в своїй газеті ви не маєте місця, але помятайте, що лише їх розшматовані тіла вказують нашому народові дорогу до визволення.

А теперь ще кілька слів до письменниці І. Невицької. Ви залишили місце в газеті жіночому світові. Ви присвятили частину своєї газети жінці-матері. Ви добре зробили, бо жінка, а спеціально жінка нашого народа, потребує більш застання та опіки, чим котра небудь друга жінка на світі. Ви звертаєтесь до наших жінок словами: „Жінко-Мати, тяжке твоє звання, але важні, дуже важні Твої повинности“. Так, тяжке звання! Тяжке звання родити дітей, як висипаний горох, тяжке звання родити їх на полі при роботі і приносити їх в запасці до дому, тяжке звання родити їх в бруді курної хати і сейчас на другий-третий день прати шмаття, тяжке звання годувати їх, коли нема чим.

Тяжке звання виховувати їх, як „патріотичну, християнську генерацію“, бо нужда їх виховує по своєму. Ви сама велика мати, жінка характерного чоловіка, котрий мусів лишити рідний край, щоб не попасти в тюрму. Скажіть при совісти своїй, якого труду, якої боротьби треба, щоб та наша жінка людиною стала. Треба великої боротьби а може аж тої найжорстокішої, щоб наша жінка людиною

стала, яку кожний шанувавби і яка зналаби свої звання і повинности. І тому згадайте, хотяй згадайте в своїй газеті на тоту камінисту дорогу та про жінку, яка ще не може стати людиною.

Новорічна стаття вашої газети цитує думку французького ученого Ле-Бона: „Доля народу більше залежить від його характеру, ніж від його інтелігенції“. Це свята правда. Характер нашого народу є характер працюючий, характер битого злиднями, характер голодуючого та визискуваного всіми і вся. І характер жінки нашого народу є такий самий лише ще трохи гірший, тому, що вона має ще свої спеціальні „звання і повинности“. Тому зверніть у вашій газеті увагу на нашу жінку з таким національним характером.

Листи зі Закарпаття.

Іван тисянський.

Ми ожидали їх. Серед мурів великого міста, де руки працюючих, терплячих та голодних зносять богатство для тих, котрі називають себе його власниками, серед крику купців торгуючих людською шкурою, серед випинаючого багатства панів, яке сторожить закон та озброєні люде, ми думали на вас та на ваші листи.

Вечером місто є мов вертеп, освітлене ріжноманітними світлами. Тисячі сяйв, тисячі ламп, при яких горох збирати можна. Тисячі зір по вулицях, які світять соняшним світлом. Ясним, червоним, зеленим, синім — всіми красками світять. Світять та показують. Кричать до очей, що радощі, розкіш, ба і тіло найкращих жінок є на продаж. Купи, купи! За гроші все, за гроші й совість.

Ми дивились на це і згадували вас. Думали на тих, котрим не світять рожеві світла. На тих, що при світлі каганця ковтають несолену бараболю. На тих, котрих від колиски зі смерекових дощок аж до смерти переслідуює голод, їдять воші та гублять пошесті. Ми думали на наш народ...

Великий шум є у великому місті. Багатство кричить. Мчать автомобілі натовпи людей. На гладкому студеному камені міста сидять жебраки. Простягають покривлені руки. Своє каліцтво до неба підносять. Блимають осліпими очима. На перехрестях підходять обірвані люде з боязню битого пса в голодних очах і посинілими устами жебрають милостиню. Це безробітні.

До муру притулившись стоїть мов тінь старий лемко з Пряшівщини. Подерта сірачина, сиве довге волосся, мов лахміття падає на зігнуті плечі. Ноги в постолах. Серед жебраків, калік, серед голодуючих на перехрестях вулиць великого ситого міста, серед жінок, котрі продають своє тіло, серед нужди та шумовиння мійського бруку стоїть і він. Він лемко з краю, де ростуть смереки.

Кожний жебрак жебрав по своєму. Дехто молиться, дехто голосно просить. Дехто просить очима покірного пса. Лемко просить сопілкою.

Ялицям грав колись. Черета овець, мов білий лан жита, тихо спасала траву. Це було колись а тепер стоїть тут. На вулиці. Стоїть мабуть тому, щоби уявляти собою свій нарід серед жебраків, шумовиння та калу богацтва.

Ми дивилися на це і згадували... Згадували тих, до котрих, мов п'явки, приссалися лихварі. Тих, котрих езекутори виганяють із власної хати. І на вас інтелігентів ми згадували. На вас учителі, середношкільники, на вас — людей нечорної роботи, котрі вивчившись не знаходять заняття лише тому, що наші батьки є братами лемка, що грає на сопілку.

Ми видали перше число журналу і очікували ваших листів. Ми не сумнівались що ви відгукнетесь та заохотите нас до дальшої праці. І ми не завелись. Листи від вас зачали приходити. Листи від молоді, від старих, від учеників, професорів, від учителів. Листи від молоді, мережані запалом та самопосвятою, листи хлопців, що рвуться до боротьби. Листи старших осторожні, навчальні, листи людей, що хотять спокою на старі літа.

Ось оден перший від одного ученика: „Це перший голос протесту, голос могучий, що має збудити запал до боротьби з ненависниками“. Так! Має збудити запал до боротьби з ненависниками. Ми хочемо цього! Ми всім вством своїм ненавидимо і других хочемо навчити ненавидіти. І ти, товаришу, ти перший заслав нам листа, котрий нас зобов'язує іти дальше дорогою, яку ми собі намітили. Таких і подібних листів прихобить багато.

Ось оден з них від учителя: „Тішить мене, дуже тішить, що всетаки знайшовся журнал, рідний свій український журнал, який прірвав тверду кору і вийшов на верх, щоби сказати у віч ворогам правду! Ту правду яка нас всіх так дуже пече.

На зустріч тим, які хотять для нашого народу кращу долю, які хотять наш народ національно освідомити, хотять вирвати народ і рідну справу з болота, тим, які цього з серця хотять, — на зустріч тим піду і підемо!“ Так, друже! Це все хочемо. Хочемо боротись за кращу долю разом з нашим народом. Хочемо вже раз покінчити з русофільством та з безхарактерним русинством. Хочемо підняти повінь народнього гніву, щоб і сліду по болоті не лишилося, до котрого нас заводять наші офіціальні „патріоти“. Цього із серця хочемо.

Ще дві посилки з одного міста. „Шкільна гімназійна молодь цею часописю неймовірно захоплена, ...прошу засилати нам 4 примірника.“ Цього самого дня звернув нам оден відомий український патріот — з того самого міста, — наш журнал а на окладинці було написано: „Nepřijmám. Zpět!“

Ця подія нас заставила задуматись. Ми втратили „відомого патріота“, як передплатника нашого журналу. Але на його місце зголосилося чотирьох молодих хлопців. Ми не жалуємо, що втратили „відомого патріота“. Але ми дорожимо чотирма молодечими серцями, що приєднались до нас, як союзники та наші брати в тяжкій боротьбі! Ми дорожимо ними більше чим десятками „відомих патріотів“, що

підлизують панам та вчать народ коритися. Ми дорожимо цими чотирма молодими товаришами, бо ми знаємо, що їх чотирьох стануть звеном наших змагань та згуртують докола себе десятки і сотки нашої молоді і не будуть боятися відстояти правду та право нашого народу на краще життя. Ми дорожимо нашими друзями на каменистій дорозі тому, що в молоді наша будучність!

Дійсне обличчя західньо-українських „патріотів“.

Стаття надіслана зі Львова. Редакція.

н. остан :

В житті народу бувають події, що дуже виразно і різко виявляють змагання цього народу, розкривають сили, що в ньому ділають, та взаїмне їх відношення. Такою подією на західньо-українських землях за останні роки була безперечно т. зв. пацифікація Східньої Галичини в, осені 1930. р. А властиво не так сама пацифікація як ті події, що попереджували її.

Літом і осенню 1930. р. червоною луною покотилася по Східній Галичині хвиля пожеж стирт збіжжя та панських фільварків. Був це стихійний зрив; був це вираз бунту західно-українського населення проти його соціального і національного поневолення.

Польська влада відповіла на це „усмиренням“ збунтованого селянства відомою пацифікацією, яка прибрала так жорстокі форми, що їх не постидали би ся були й колишні царські погромщики.

Супроти такої заостреної боротьби між поневоленим народом а окупантом, міг би дехто сподіватись, що до боротьби з окупантом стане весь нарід, стануть всі політичні партії, що в своїх програмах виписали справу визволення українського народу, як свою головну мету. Та в дійсности виявилось щось іншого. Дійсність показала, що не всі станули до боротьби за визволення, що в самому українському народі станули проти себе два противні табори: селянство й робітництво, маси трудового населення ставали до боротьби за національне і соціальне визволення, а з другої сторони українське міщанство і верхи дрібноміщанства з своїми політичними партіями з УНДОм, Радикалами — включно до соціалдемократів (УСДП) виступили проти тієї боротьби. Ті три партії видали спільну відозву, де в імени „українського народу“ засуджують оцей зрив народніх мас до боротьби за повне визволення — як річ „шкідливу для української справи“.

Показалося отже, що в справі боротьби за визволення немає єдності в українському народі; що тут є два противні табори, і що поділ на ті два табори пішов по лінії соціальної. З одної сторони маси трудового населення — з другої міщанство й верхи дрібноміщанства. Трудове населення виявляє непохитну волю до боротьби з гнобителями, і дійсно бореться за цілковите своє визволення, а мі-

щанство, що „в спокійні“ часи святочно заявляє про своє бажання боротися за визволення українського народу, в хвилі боєвого зриву — виступає проти тієї боротьби, та ще й засуджує її, як річ „шкідливу для української справи“.

Та не тільки відмовилося українське міщанство від боротьби проти польських окупантів, але пішло явно на угоду з тими окупантами. І в парі з тим, як під впливом довготривалої острої кризи західно-українські трудові маси чим раз виразніше і завзятіше виступають до боротьби за своє повне визволення, як хвиля невдоволення серед мас все вище підноситься — в парі з тим західно-українське міщанство все виразніше йде на угоду з польською владою і з польським міщанством. Якраз зараз після стихійного зриву селянства, після підпалів, та після пацифікації, українське міщанство і його політичні партії, УНДО — УКО (укр. католицьке об'єднання — партія Хомишина), а також Радикали і УСДП отверто заговорили про угоду з польською владою. В листопаді місяці 1930 р. поміщувало „Діло“ цілий ряд статей, де пропагувало ідею угоди „українців з поляками“. В тому дусі виголошували у варшавському соймі ундівські послі промови, де заявляли, що українці (тобто українське міщанство) є вірними горожанами Польщі, що вони бажають не боротьби, а мирного співжиття з Польщею, що вони не стремлять до відірвання Східної Галичини від Польщі, а домагаються тільки автономії.

Для закріплення тієї угоди уряджувано спільні конференції представників польського уряду і польського міщанства з представниками українського міщанства. Така конференція (чорна кава) відбулася у Варшаві літом м. р., опісля відбувалися такі конференції у Львові. З початком ц. р. знову відбулася конференція львівського воєводи з 30-ма представниками західньо-українського міщанства.

Все це діється тому, щоб наладнати мирне співжиття „двох братніх народів“ в Польщі, бо цього, як твердить українське міщанство, потрібно для „добра української справи“.

Яка „українська справа“ — питаєте — вимагає мирного співжиття гнобленого з гнобителями? І чому західньо-українське міщанство йде на угоду з окупантом в той час, коли маси трудового населення повстають до боротьби з тим окупантом?

Діється це як раз тому, що трудові маси повстають до боротьби за визволення, і в цій боротьбі домагаються так визволення від національного поневолення як також від соціального гніту. Трудові маси хочуть освободитися від визиску капіталістів, обшарників, лихварів, бо ті іменно не дають їм жити; вони хочуть змінити весь той лад, що опирається на визискові трудового населення. А українське міщанство, як також і міщанство інших народів, стремить як раз противно до затримання і закріплення того ладу; бо цей лад запевнює міщанству панування, він дозволяє міщанству жити і багатіти на кошт визиску трудового населення.

Отже під оглядом соціального визволення інтереси трудового населення є зовсім протилежні інтересам міщанства, і ці соціальні справи спричинюють те, що західньо-українське міщанство не стає

враз з трудовим населенням до боротьби з окупантом. А противно йде на угоду з ним. Соціальні справи взяли верх над національними справами. Українське міщанство, щоб боронити свої соціальні права (право визиску працюючих!) перед зростаючим визвольним рухом трудового населення — йде на угоду з чужим — польським міщанством, йде на угоду з польською окупаційною владою. А при цьому говорить, що робить це для „добра української справи“.

Тут і бачимо, що західно-українське міщанство думає тільки про оборону своїх класових, міщанських інтересів, хоча називає це обороною інтересів цілого народу. І в обороні своїх класових інтересів йде на угоду, заключає союз з національно-чужим міщанством.

Зайва книжка.

С. В.:

Є всякі книжки. Є книжки, що шукають правди на світі, є книжки, що за цю правду борються, що правдиво ріжним способом та залежно від змісту стараються подати сучасному поколінню минулість, теперішність та стараються збагнути будучність і йдуть, як документи добри до історії духової культури народу.

Але є ще інші книжки; це книжки, які пишуться для того, щоби правда була затаєна, це книжки, в яких насильство одіто в овечу подобу, в яких жажда експлоататора прикривається батьківським опікунством а безхарактерність так званою об'єктивністю.

Цього другого рода книжкою є книжка Горальчук-Коханого, яка вийшла в чеській мові під заголовком „Podkarpatská Rus v minulosti a přítomnosti“.

Його книжка старається малювати сучасність Закарпаття, старається дати відповідь на питання культурне та соціальне, старається буцімби то об'єктивно змалювати сучасний стан і при тім несе таке яскраве плямо прислужництва новим панам, що нам залежить на тому, щоб поінформувати нашу суспільність про працю нового „історика“ та „культурного“ діяча на Закарпатті. Пізніше: пан Горальчук та його книжка, це не лише шкільний референт та його діяльність в Шкільному відділі, але це уявлення суспільної категорії закарпатського інтелігента, котрий живе у всіх політичних угрупуваннях на Закарпатті, не виключаючи і груп українських.

Від діячів православної церкви аж по греко-католицький клер, від русофілів аж по українофільські полігичні партії, від духновичівців аж по одиниці просвітянського руху лежить дорога, на якій деякі закарпатські інтелігенти сентиментальною любов'ю до свого народу прикривають свої шкурницькі інтереси та за дрібні вигоди переводять сотні книжок пана Горальчука в життя.

Цей стан нас морально зобов'язує до критики такої книжки.

Книжка зачинає вступним словом, де Закарпаття, це „mazlíček“ Чехо-словацької республіки, і де український нарід на Закарпатті, це якийсь „найменший брат славянський“, яким заопікувався брат чехо-словацький. Не будемо застановлятися над цим, чому пан Горальчук називає Закарпаття „mazlíčekem“ цебто розпещеною дитиною Чехо-словацької республіки і не будемо його питати кого там пестять (може пана Горальчука?), але звернемо увагу на „найменшого славянського брата“. Звідки взяв пан Горальчук того „найменшого славянського брата“? На Закарпатті борються тепер дві течії: українська та русофільська. Українців в 40 мільйонів, а „істинно русские“ признають лише 110 мільйонів „русских“, а пан Горальчук винайшов ще й третє твердження о „найменшій славянській братові“, який — після його книжки — числить всього 350 тисяч. Це зовсім не принагідне твердження пана Горальчука і це не сталося наслідком його неінформованости в національному питанні, але це є свідомий чин фальшивого інформатора та „культурного“ діяча на Закарпатті,

який виводить директиви центральних політичних кругів та директиви чеського соціалдемократичного міністра пана Дерера, що всіма способами стараються припинити національне відродження українського населення на Закарпатті. Тому треба витворити „найменьшого славянського брата“, треба нищити зародки національної солідарности з великим народом українським, треба неправдою та потуранням реакційним русофільським напрямкам створити атмосферу культурного хаосу, треба пестити Закарпаття пестощами твердішими, ніж пестять панів Горальчуків, бо пажерливість лихваря думає не лише на себе, але й на своїх дітей, яким на смертній постелі має відказати награблене майно.

„Найменьший славянський брат“ — це стадо що року стрижених панських баранів а пан Горальчук його вірний пастух; щоб могли пасти панські вівці, прийшов аж з Буковини і дуже скоро здомашнів. Говорить „ми“ а цим думає не лише себе, але і панів, у котрих служить, перебирає від них крутійський спосіб міркування, ставиться до пози сердешного батька, та навіть перебрав до свого засобу слів політичний принцип урядової коаліції чеських партій „dohodli jsme se, že se dohodnem“. Кого думає на Закарпатті годити пан Горальчук? Русофілів з українцями, православних попів з попами грекокатолицькими, Бескида з Жатковичем, чи може комуністів з аграрниками? За нинішніх умовин є тяжко, щоб вам удалося підпорядкувати під політичну тезу чеської коаліції закарпатські міщанські і попівські напрямки, не говорячи вже про комуністів і аграрників.

Суть самої книжки, яка зачинає археологією а кінчить по вузійськи зробленою статистикою економічних та культурних „досягнень“ Закарпаття під владою чеських панів, бє в очі яскравою тенденцією представити нинішній стан як стан ідеальний, як нову еру, за якої всі найпекучіші питання нашої землі є остаточно вирішені і не лишається нічого іншого, як дякувати чеським аграрникам та чеському міністрові освіти за ці жертви, які вони принесли ради чистої братської любови до „найменьшого славянського брата“.

Пан автор старається історично звязати Закарпаття з нинішньою Чехословацькою республікою а вбачає це в тому, що чеський король Вацлав II. любив славянську службу божу. Використовує до цього славянофільську добу 48-их років та не зазначає, яка різниця є поміж тою добою та добою нинішньою.

Не зазначає, що тодішнє чеське міщанство боролось тоді само за свою національну еманципацію і шукало собі союзника у всіх поневоленних народів та навязувало зносини і зі закарпатськими просвітянськими діячами. Це міщанство, наповнене свіжою традицією великої французької революції, ставило революційні домагання і з молодечим запалом боролось з австрійським абсолютизмом. Та багато часу від цього уплило. Чеське міщанство має вже давно свої молодечі літа за собою; з поневоленої, упослідженої класи, сталося класою поневолючою, сталося класою, якої дальший добробут та розвиток може відбуватися лише при допомозі використання та гноблення других народів та своєї працюючої суспільної класи. Між Рігром, Палацьким, Гавличком та нинішніми ідеологами чеського міщанства лежить довга доба розвитку капіталізму, світова війна, велика революція на сході Європи, упадок та загнивання нинішньої господарської системи, боротьба зі своїм власним пролетаріатом та безплодна боротьба з визвольним рухом поневоленних націй. І коли пан Горальчук в ролі викрикувача на ярмарку вихвалює нову історичну дійсність, оперту на колишнє світле минуле, то він обережно замовчує цю різницю між колись а тепер, різницю, яка полягає в тому, що Закарпаття лишалося дальше на ступені політичного та економічного розвитку 48-их років, коли тимчасом міщанство чеське є власником індустриальної країни, до якої Закарпаття є в „спеціальній“ залежності. Це проявляється в економічній, культурній та національній політиці державних кругів відносно Закарпаття і якраз та книжка є яскравим цього документом.

Для кожного, хто бачить і бодай трохи думає, є ясним, що Закарпаття є заселене українським народом, і пан Горальчук був в 1919. році тої самої думки, але як чоловік, котрий є дуже чутливий на пословицю „куди вітер дує“, дуже скоро приспособився методам „спеціальної“ політики. Нині є цієї думки, що мовою Закарпаття є „ruština“ т. зв. російська мова, але „лише трохи спаскуджена

впливами польських ксьондзів". Пізніше йде ще далше і на сторони 127. говорять: „Жива мова є різними діалектами російської мови відповідно до того, з котрої частини Росії дана частина населення переселилась на Подкарпатську Русь. Всі місцеві діалекти в лише переходом до літературної російської мови, попереплітані місцевими галицизмами, словакізмами і т. д...“ На одному місці своєї книжки, характеризуючи змадяризовану закарпатську інтелігенцію, пан Горальчук ужив вислову „яничар гірший турка.“ Чи задумався пан автор, яке відношення в поміж ним та цею пословицею?

Та п. Горальчукови ще замало консеквенцій, які з цього його твердження випливають; він як послідовний орган денационалізаторської політики цитує на одному місці недавно помершого російського ученого, професора А. Петрова. Цей професор колишньої „єдиної невідімої“, та батюшки царя, цей професор російського імперіялізму говорить таке: „Нарід, який створив державу працею, жертвами та кровю, має право хоронити єдність держави єдиною державною мовою... Без єдиної державної мови ріжнонаціональна держава станеться навялонським помішанням язиків. Кінець кінців загальною мовою станеться мова чужого народу, широко розширена по світі.“ Пан Горальчук, повнячи директиви своїх панів, йде етапами. Насамперед треба народови відібрати рідне національне почуття роблячи з него русофілів. Цей народ з цього всього збараніє і дасть себе повести аж там, де зберігається єдність держави „єдиною державною мовою“ — це значить мовою чеською. Через безхарактерність, русофільство аж до повного збереження „єдності держави єдиною державною мовою“ ось шлях, який намічує п. Горальчук для нашого народу.

Х р о н і к а.

Паціфікація в Женеві.

В осени 1930. року ціла Західня Україна стогнала під карними експедиціями польського фашизму. Сотні замордованих селян, тисячі поранених, побитих, тисячі калік з полонаними ребрами, з відбитими печінками, з глибокими не гоючимися ранами по цілому тілі, плюючих кровю, десятки тисяч арештованих — ось вислід карних експедицій, вислід паціфікації, яку провадив польський жандарм. Карні відділи польського фашизму незастановилися на тілесних знущаннях. Сотки читалень, кооператив, бібліотек виглядали мов по татарським нападі. Польські жандарми три довгих місяці паціфікували селян Західньої України і ані одно добре серце „культурних людей“ західньої Європи не запротестувало. Ніхто в т. зв. „культурному світі“ не повстав проти катувань безборонних людей. Це не диво. Паціфікатори всіх країн були солідарні з паціфікаторами Західньої України. Українські політичні партії, (за виїмком партії „Сельроб“), подали протест до „Ліги Націй“. Подали скаргу до тої інституції, котра заступає паціфікаторів цілого світу.

Дня 30. січня 1932. року в Женеві на засіданні Ради „Ліги Націй“ була скарга українських представників відкинена, як безпідставна, та несерйоз-

на. І Польщі було признане моральне право далше безкарно знущатися над українським народом. Референтом був японський посол Др. Сато, посол держави, що якраз тепер паціфікує китайських селян, та по тисячах вбиває безборонних жінок та дітей. Паціфікатори всіх країн рішили, що можуть безкарно катувати, та знущатися над поневоленими народами. Ми о такім рішенні ніколи не сумнівалися, бо ми знали, що прав є той, хто має силу. Ми вчимося на прикладах рішень „Ліги Націй“, і знаємо, що єдиним правом поневоленого є право на нужду, знущання, та смерть, а єдиною зброєю поневоленого є безоглядна боротьба на життя і смерть проти гнобителів. Це скажіть всім тим, котрі вам говорити будуть про справедливість панів, та про їхне добре серце.

Як варагували на це українські „свідомі та заслужені патріоти“?

Здавалося, що галицьке УНДО, радикали та католицький союз вкажуть ясно на комедію, яка відбулася в Женеві, але переглядаючи українську галицьку пресу, зі здивуванням читаємо, що „українці в Женеві морально виграли“ (!). Такими увагами в заповнені шпальти „Діла“, „Громадського Голосу“ та католицької преси.

Є тяжко вяснити собі таке писання і нам не лишається нічого іншого, як пояснити собі це все тим, що українські міщанські партії хочуть створити ілюзії в масах про „справедливість“ пацифікаторів та їх помічників в „лізі народів“. Це дасться пояснити тим, що українські міщанські партії, які стремлять до угоди з поляками, створюють в масах вражіння рівності між пацифікатором та пацифікованим і на підставі цього створюють вражіння можливості угоди між вовком та вівцею. Це якраз є в їхньому інтересі, бо на такому торзі моглиб дістати якісь недоїдки з корита польських панів. Це дасться пояснити також і тим, що українські міщанські партії роблять настрій в українських масах на війну проти Радянської України а це вимагає якнайтіснішої співпраці з Польщею та з пацифікаторами цілого світа. Спосіб писання „Діла“ та „Громадського Голосу“ має вже своє політичне завершення: Недавно коло Праги відбулася конференція „УВО“ за присутності самого Коновальця. На цій конференції ухвалено застановити проти-польську акцію „УВО“ а всі сили організації звернути проти революційного руху українських селян та робітників на Західній Україні. Дальше було рішено, на випадок війни з Радянською Україною заховати повну нейтральність супроти поляків. До цього не треба багато пояснень. З „національного героїства“ УВО лишається лише лахміття.

Українське учительство на поміч голодуючому селянству. „Учительський Голос“ ч. 1. з 1932 р. поміщує

відозву проводу учительського т-ва, в якій провід закликає всіх учителів на поміч населенню а особливо на поміч шкільним дітям. Українське учительство побачило, що під нинішню пору замало є вести лише вузку національно освідомлюючу працю, бо життєвий інтерес нашого селянства вимагає теж соціальної і іменно соціальної праці. Ми горячо вітаємо цей крок нашого учительства, яким воно проявляє охоту працювати на соціальному полі.

Масариків Фонд. Міністерство шкільництва і народної освіти виписало конкурс на стипендії з т. зв. Масарикового фонду, призначеного для студентів зі Закарпаття. Більш, ніж десять років лежав цей фонд у міністерстві цілком безкорисно. Міністерство вимагало злуки „Союзу“ із „Возродженням“. Закарпатське студентство стало очікувало допомоги з цього фонду, але рівночасно сподівалося, що він буде мати свою управу зложену із закарпатських студентів. Та міністерство — як видно взяло управу фонду у свої руки.

Vašek Káňa: Zakarpatsko. Під такою назвою вийшла в останніх днях в Празі книжка про Закарпаття (в чеській мові). Ізза браку часу та місця, блище про цю книжку напишемо в слідуєчому числі.

Назва „Підкарпатська Україна“ коштує 15 днів тюрми. Газети повідомляють, що хлопець, який наплев на конверті в адресі замість „Подкарп. Русь“ — „Підкарпатська Україна“, дістав після рішення найвисшого суду 15 днів тюрми. Констатуємо без пояснень.

До наших читачів.

До нас стало приходять запити, чому ще не появилася 2. число „поступу“. Тому в першій черзі кілька слів для вяснення. 1. число за грудень 1931. з технічних причин було експедовано щойно в першій половині січня 1932. (як отримано дозвіл на газетові марки). Так значна затримка з першим числом причинилася до того, що редакція не змогла приготувити випуск 2. числа „поступу“ на день 15. січня ц. р. тому рішила видати подвійне число, за січень і лютий, щойно в першій половині лютого. Але дальші числа будуть вже все виходити в означений час.

Також з технічних причин більшу скількість 1. числа „поступу“ було вислано без чеків. Тепер до кожного числа долучуємо чеки і просимо наших читачів та прихильників,

по можливості, якнайскорше вислати передплату. Перше число „поступу“ було видано виключно зі збірок! кошти 2—3 числа покриті з надісланих передплат та частинно також зі збірок. Спішіть всі з передплатами на 4. число, яке вийде 15. березня.

Всім, хто зложив дари на пресовий фонд „поступу“ отцею дорогою складаємо щиро сердечну подяку.

Редакція та адміністрація.

Переписка редакції.

*М. К. Видите і відчуваєте нужду нашого селянства. Напишіть про цю біду і зашліть нам. Вітаємо.

*І. Н. Тересва. Пиши на народнопросвітні, політичні і економічні теми. Про життя селян і робітників та про працю нашої молоді між ними. Прислай нам конкретні факти із твоєї околиці про селянську біду і гаразди, які ми використаємо, як не в нашому журналі то в інших. Сподіваємось на співпрацю.

*А. К. і Ф. Л. Пряшів. Пишіть нам про життя нашого народу на Пряшівщині. Пишіть про вашу боротьбу. Ми хочемо співпрацювати із Пряшівщиною і интересуємось нею, як частиною цілого Закарпаття від Попраду аж до Тиси.

*С. Б. Іски. В нашій журналі жадної реклами наразі не поміщуємо. В конверті металеві гроші не посилайте. Що до адреси, зверніть, увагу приятелю, на нашу хроніку. Будьте уважні, бо „напасть ходить по людях, а не по хазі!“

*Ш. В. і С. В. Вульховці. Пишіть про ваші селянські гаразди. Вітаємо.

*Й. С. Хуст. Листа дістали. Щиро дякуємо за труд. Привіт.

Вітаємо всіх наших дописувачів-співробітників. Не забувайте й на далі.

До першого числа вкралося кілька друкарських помилок. Найбільша з них є на стор. 8. в 9-ім рядку з гори. Просимо отже її виправити, замінивши слово „новий“ словом „повний“.

Obsah :

i. h. hlad! hlad! hlad! — p. dobrovskyj: tváři k vesnici. — m. kameňar: pokání. — na pomoc hladovějícím na zakarpatsku. — mykola jasinskyj: žebrání anebo boj? — sojuzivec: zakarpatskem se zajímají. — pavlo: střední školství na zakarpatsku. — v. bukovcekyj: přešovsko mluví. — ivan tisjanskyj: dopisy ze zakarpatska. — n. ostap: pravá tvář západo-ukrajinských vlastenců. — s. v.: zbytečná kniha. — kronika. — od redakce a administrace. —

поступ

орган поступової молоді. — виходить дня 15-го кожного місяця, крім липня і серпня. редагує редакційний кружок. — передплата в ч. с. р.: річно кч 20, піврічно кч 10, ціна поодинокого числа кч 2, за границею річно 1 долар. газетові марки дозволені дирекцією пошт і телеграфів ч. 331.282-VII-1931. рукописів редакція не повертає. — число чекового конта 32.565. — власник і видавець: павло добровський. — адреса редакції й адміністрації:

postup

orgán pokrokové mládeže. — vychází dne 15-ho každého měsíce, mimo červenec a srpen. — rediguje redakční kruh. — předplatné na rok 20.— Kč, na půl roku 10.— Kč, cena jednotlivého čísla 2.— Kč, do ciziny 1 dolar ročně. — novinová sazba povolena řed. p. a t. čís. 331.282-VII-1931. — rukopisy se nevracejí. číslo šekového účtu 32.565. — majitel a vydavatel: pavlo dobrovskyj. — adresa redakce a administrace:

postup, praha IV. 11. pošt. schránka č. 14.

Knihhtiskárna Alois Fišer, Praha-Strašnice.